

1968: Ένα διεθνές 1905;*

Μια συζήτηση με τον Alain Badiou

Στη συζήτηση που ακολούθησε την διάλεξη του Alain Badiou στην Αθήνα, στις 29 Ιανουαρίου 2008, πάνω στη Φιλοσοφική θεώρηση του πολέμου, ανάμεσα σε άλλα, στην παρέμβασή μου έθεσα το ζήτημα στον Γάλλο φιλόσοφο, ο οποίος είναι γνωστός για την προσήλωσή του στην «πίστη στο Συμβάν του Μάη του '68», ότι αυτό το συμβάν, κατά την γνώμη μου, πρέπει να αντιμετωπιστεί από τους επαναστάτες σαν «ένα διεθνές 1905», μια «γενική δοκιμή» της μελλοντικής κοινωνικής επανάστασης, ιδιαίτερα στην Ευρώπη.

Φαίνεται παράξενο, αν όχι απαράδεκτο, σύμφωνα με το κυρίαρχο πνεύμα των καιρών, να τίθεται έτσι το ζήτημα: πρώτα απ' όλα μια αναφορά στην Ρωσική Επανάσταση του 1905 συνδέεται πάντοτε με την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917 και στις μέρες μας το μοτίβο που επαναλαμβάνεται μονότονα είναι ότι «ο κύκλος της Οκτωβριανής Επανάστασης έκλεισε οριστικά» με την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989 και την ενδόρρηξη της Σοβιετικής Ένωσης το 1991.

Ο ίδιος ο Μπαντιού βρήκε την ερώτηση κάπως «αριστεριστική» και «υπεραισιόδοξη», τονίζοντας δύο βασικές διαφορές ανάμεσα στην ρωσική εμπειρία του 1905/1917 και την προτεινόμενη αναλογία: ανάμεσα στο 1905 και το 1917 στη Ρωσία μεσολάβησαν μόνο 12 χρόνια κι ένας παγκόσμιος πόλεμος, ενώ τώρα 40 χρόνια μας χωρίζουν από την θύελλα του 1968 χωρίς να υπάρξει και κάποιο κατακλυσμιαίο συμβάν σαν αυτό μιας παγκόσμιας ανάφλεξης.

Αλλά το βασικό σημείο ήταν άλλο και χάθηκε στη συζήτηση αυτή. Προφανώς υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις δύο περιόδους, και μάλιστα αυτές δεν περιορίζονται στο μήκος του χρονικού διαστήματος που χωρίζει την διαδοχή των γεγονότων ή στην παρεμβολή ενός παγκόσμιου πολέμου. Η αναλογία με το 1905, όπως όλες οι αναλογίες, πρέπει να χρησιμοποιείται με πλήρη συνείδηση των ορίων της. Εδώ

Ο Σάββας Μιχαήλ είναι γιατρός και δοκιμιογράφος.

* Μια πρώτη εκδοχή του κειμένου παρουσιάστηκε ως εισήγηση στο Συνέδριο του μαρξιστικού περιοδικού Critique, στο London School of Economics, την 1η Μαρτίου 2008.

Μεταφράστηκε στα ελληνικά από τον συγγραφέα στις 24-26 Μαρτίου 2008.

δεν προβάλλεται σαν μια καθυστερημένη υπεραισιόδοξη ηχώ του παλιού συνθήματος που αντηχούσε παντού, την επαύριον του Μάη του '68, «*ce n'est qu'un debut, continuons le combat*» –δεν είναι παρά η αρχή, ας συνεχίσουμε την μάχη!– όταν πρωτοτέθηκε και η αναλογία ανάμεσα στον Μάη και το 1905. Σήμερα, προτείνεται ως γραμμή ενός ερευνητικού προγράμματος ανάλυσης των γεγονότων του 1968, τα οποία δεν έχουν βρει ακόμα, παρά την πάροδο του χρόνου, μια διεξοδική θεωρητική επεξεργασία. Μπορεί να εξαχθούν από το 1968 μαθήματα τόσο ζωτικής σημασίας, όσο εκείνα που αντλήσανε οι Ρώσοι επαναστάτες από το 1905;

Το 1905 έγινε «η γενική δοκιμή», πρώτα απ' όλα, γιατί αποκάλυψε την μορφή και την εσωτερική ταξική δυναμική, τις ιστορικές-υλικές κινητήριες δυνάμεις της Ρωσικής Επανάστασης, τη σχέση της με την διεθνή κατάσταση, συμπεριλαμβανόμενης και της θεμελιώδους αλλαγής της ίδιας της ιστορικής φύσης της εποχής για τον παγκόσμιο καπιταλισμό, στο γύρισμα του αιώνα, την είσοδό του, δηλαδή, στην εποχή της ιμπεριαλιστικής παρακμής.

Για πρώτη φορά τα σοβιέτ εμφανίστηκαν ως εργαλεία επαναστατικής πάλης κι αυτο-οργάνωσης των μαζών αλλά και σαν το έμβρυο της δικτατορίας του προλεταριάτου, ξεπερνώντας, σ' αυτό το σημείο, τους τοπικούς και θεσμικούς περιορισμούς της Κομμούνας του Παρισιού του 1871 κι ερχόμενα σε ρήξη, στην πράξη, με τον αστικό λεγκαλιστικό-κοινοβουλευτικό δημοκρατικό φετιχισμό που κυριαρχούσε στην Δεύτερη Διεθνή πάνω στο ζήτημα του κράτους και της εξουσίας.

Έγινε το εργαστήριο για μια εκ νέου επεξεργασία της θεωρίας της Διαρκούς Επανάστασης, μια ξεκάθαρη ρήξη με όλες τις εγκαθιδρυμένες «ορθοδοξίες» της διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας.

Ακόμα, ήρθε στο προσκήνιο η πολύπλοκη διαλεκτική των σχέσεων ανάμεσα σε μια εργατική πρωτοπορία οργανωμένη σε πολιτικό κόμμα νέου τύπου, τα σοβιέτ και την επαναστατική κινητοποίηση των εργατικών και αγροτικών μαζών με νευραλγικό κέντρο τα σοβιέτ.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το 1905 δεν ήταν απλώς ο πρόλογος αλλά και το αναντικατάστατο σχολείο της επανάστασης, μια πηγή ζωτικών μαθημάτων για τους επαναστάτες, πρώτα-πρώτα για τον ίδιο τον Λένιν και τον Τρότσκι. Μπορούμε να δούμε και να πούμε κάτι παρόμοιο για το 1968 και να το αντιμετωπίσουμε ανάλογα;

Με την χρονολογία αυτή δεν παραπέμπουμε μοναχά στα κεντρικά συμβάντα του Μαΐου-Ιουνίου 1968 στη Γαλλία που έδωσαν και το όνομα στην περίοδο συνολικά αλλά σ' ολόκληρη την διεθνή επαναστατική άνοδο αυτής της τρομερής χρονιάς και σχεδόν μιας ολόκληρης δεκαετίας μέχρι τα τέλη τη δεκαετίας του '70. Μια επαναστατική πλημμυρίδα που κατακλύζει όλον τον πλανήτη, συγχρονισμένα, ταυτόχρονα σε μητροπολιτικά κέντρα και στην περιφέρεια. Μερικές από τις στιγμές της έχουν πραγματικά αλλάξει την μορφή του κόσμου και συνεχίζουμε και σήμερα να

ζούμε με τις συνέπειές τους: ο πόλεμος στο Βιετνάμ κι η τολμηρή επίθεση του Τετ, το αντιπολεμικό κίνημα και τα κινήματα πολιτικών δικαιωμάτων και των Μαύρων Πανθήρων στις ΗΠΑ, το φοιτητικό κίνημα του SDS υπό την χαρισματική ηγεσία του Rudi Dutschke στη Γερμανία, ο γαλλικός Μάης, η εφήμερη «Άνοιξη της Πράγας», η αναταραχή στην Κίνα που ονομάστηκε «Πολιτιστική Επανάσταση», το «θερμό φθινόπωρο» στην Ιταλία, η μαζική κινητοποίηση και σφαγή στη Πλατεία των Τριών Πολιτισμών στο Μεξικό, το «Κορντομπάσο» στην Αργεντινή κι όλα τα επαναστατικά κινήματα που συγκλόνισαν την Λατινική Αμερική μια δεκαετία μετά την Κουβανέζικη Επανάσταση, οι αντι-αποικιακοί, αντι-ιμπεριαλιστικοί αγώνες στην Αφρική και την Ασία, η Πορτογαλική Επανάσταση του 1974 και η πτώση των δικτατοριών στην Νότια Ευρώπη, η ήττα του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στο Βιετνάμ κι η επαναστατική ανατροπή του Σάχη στο Ιράν.

Μπορεί αυτός ο κοσμοϊστορικός τυφώνας να ιδωθεί, όπως υποστηρίζουμε, σαν η «γενική δοκιμή» ενός επόμενου κύματος της παγκόσμιας επανάστασης, σαν αναντικατάστατο σχολείο και θεωρητικό εργαστήριο, ιδιαίτερα όσον αφορά την κοινωνική επανάσταση στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες; Ή, όλα αυτά είναι το ξεπερασμένο αντικείμενο της νοσταλγίας ορισμένων πιστών ή το αντικείμενο του μίσους άλλων, μια εμπειρία του παρελθόντος, ενδιαφέρουσα μεν αλλά ουσιαστικά χωρίς μεγάλη σημασία για την σημερινή χειραφετητική πάλη;

Εάν συμβαίνει το δεύτερο, τότε, γιατί μια τέτοια εμβληματική φυσιογνωμία της σημερινής ευρωπαϊκής καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων, ο Σαρκοζύ, να θέτει σαν ρητό στρατηγικό του στόχο το καθήκον «να ξεμπερδεύουμε με τον Μάη του '68»;

Οι κινητήριες δυνάμεις του Συμβάντος

Μια πλατιά διαδεδομένη λαθεμένη αντίληψη για το 1968, καθώς αυτό ενέσκηψε μετά από μια παρατεταμένη περίοδο οικονομικής άνθησης, κοινωνικού κράτους, σχεδόν πλήρους απασχόλησης στην Ευρώπη και την Αμερική, είναι ότι επρόκειτο για κεραυνό εν αιθρία χωρίς υλικές αιτίες με ρίζες στις αντιφάσεις της καπιταλιστικής οικονομίας. Η αλήθεια είναι ακριβώς το αντίθετο: αυτές οι αντιφάσεις αποτέλεσαν τους όρους για τη δυνατότητα των συμβάντων και για την αιφνίδια ρήξη της συνέχειας της κοινωνικής-πολιτικής σταθερότητας.

Ο Μάης του '68 στη Γαλλία κι η διεθνής θύελλα που τον συνόδευσε αποκάλυψαν την εσώτερη δυναμική που λειτουργούσε κάτω από την επιφάνεια της μεταπολεμικής καπιταλιστικής σταθεροποίησης στα πλαίσια του διακανονισμού του Μπρέττον Γουντς, φέρνοντας το τέλος της. Τρεις αλληλένδετες διαδικασίες αποτέλεσαν κινητήριες δυνάμεις της ανόδου του μαζικού κινήματος

1. Η εξάντληση της παρατεταμένης καπιταλιστικής επέκτασης που βασίστη-

κε σε μέτρα γενικευμένου κεύνσιανισμού, η ανάδυση μιας χωρίς προηγούμενο κρίσης υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου και η κατάρρευση των μηχανισμών ταξικού συμβιβασμού της σχέσης κεφαλαίου/εργασίας που θεσπίστηκαν στο Μπρέττον Γουντς.

2. Ο Ψυχρός Πόλεμος ως σύστημα ελέγχου μιας διαιρεμένης Ευρώπης κι ενός κόσμου που διανεμήθηκε σε ζώνες επιρροής κάτω από την διεθνή τάξη που θεσπίστηκε στη Γιάлта μεταξύ των Συμμάχων ιμπεριαλιστών και του Κρεμλίνου άρχισε να αγγίζει τα όριά του, καθώς οι σταλινικοί γραφειοκρατικοί μηχανισμοί σε Ανατολή και Δύση βυθίζονταν σε μια προχωρημένη κρίση νομιμοποίησης στις λαϊκές μάζες.
3. Ο υπό αμερικανική ηγεμονία ιμπεριαλιστικός έλεγχος του μετα-αποικιακού κόσμου, συνδεδεμένος πάντα με τον Ψυχρό Πόλεμο κατά του σοβιετικού στρατοπέδου και της Κίνας, κλονίζονταν αμφισβητούμενος σε κέντρο και περιφέρεια.

Ας εξετάσουμε το πρώτο σημείο που αποτελεί και το ενοποιό κέντρο και των τριών διαδικασιών.

Το όλο οικοδόμημα που ανοικοδομήθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισε να καταρρέει μαζί με τον ακρογωνιαίο λίθο του συστήματος του Μπρέττον Γουντς που δεν ήταν άλλη από την σταθερή μετατρεψιμότητα του αμερικανικού δολαρίου σε χρυσό. Η κρίση της βρετανικής στερλίνας το Νοέμβριο του 1967, η κρίση χρυσού τον Μάρτιο 1968 κι η εισαγωγή της διώροφης αγοράς χρυσού ήταν το προανάκρουσμα της τελικής κατάργησης του μεταπολεμικού νομισματικού συστήματος με τα μέτρα του Νίξον τον Αύγουστο του 1971 και το τερματισμό της σταθερής μετατρεψιμότητας χρυσού-δολαρίου. Το όλο οικοδόμημα του Μπρέττον Γουντς καταρρέει το 1971-73, εξαπολύοντας ένα κύμα ανεξέλεγκτου πληθωρισμού που σύντομα θα συνδυαστεί με την οικονομική στασιμότητα.

Η κατάρρευση του μεταπολεμικού κανόνα χρυσού-δολαρίου δεν ήταν απλώς μια νομισματική κρίση. Η ιστορική σημασία της δεν πρέπει να αγνοηθεί. Η εγκαθίδρυση του κανόνα χρυσού-δολαρίου (Gold Exchange Standard) εξέφραζε την άνοδο της Αμερικής στη θέση του παγκόσμιου ηγεμόνα και συνάμα έκανε σαφές ότι ήταν αδύνατη πλέον μια επιστροφή στον Κανόνα Χρυσού (Gold Standard), το νομισματικό σύστημα που ρύθμιζε την λειτουργία του καπιταλισμού στην εποχή της ιστορικής του ανόδου ως τρόπου παραγωγής. Με άλλα λόγια, η αδυναμία επιστροφής στο νομισματικό σύστημα που επικρατούσε στο πριν το 1914 ιστορικό στάδιο ανάπτυξης του καπιταλισμού ήταν μια αναμφισβήτητη απόδειξη ότι οι βαθύτερες τάσεις που κυριαρχούν στην εποχή της καπιταλιστικής παρακμής ήταν παρούσες κι ενισχύονταν για να οδηγήσουν τελικά στην ανατροπή όλων των φραγμών στην ιστορική εξέλιξη που όρθωνε η παρακμασμένη αστική τάξη. Η καπιταλιστική παρακ-

μή ήταν η κινητήρια δύναμη που παρήγαγε τόσο την παρατεταμένη μεταπολεμική άνθηση όσο και την μετατροπή της στο αντίθετο, σε μια παρατεταμένη κρίση.

Μια παγκόσμια καπιταλιστική κρίση ξεσπά, όπως ο Μαρξ έδειξε, όχι σαν αποτέλεσμα της μίας ή της άλλης θεμελιακής αντίφασης του συστήματος, αλλά «ως η πραγματική συγκέντρωση και βίαιη προσαρμογή όλων των αντιφάσεων της αστικής οικονομίας» (η υπογράμμιση δική μας)¹. Η κατάρρευση του πλαισίου του Μπρέττον Γουντς προέκυψε από μια κρίση υπερπαραγωγής κεφαλαίου που αύξησε την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, οξύνοντας μια κρίση δυσαναλογιών και τροφοδοτώντας στη συνέχεια μέσω της επακόλουθης αύξησης του πληθωρισμού μια κρίση υποκατανάλωσης.

Στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου επέκτασης, οι εσωτερικές αντιφάσεις της αναπαραγωγής του κεφαλαίου συνέχισαν να οξύνονται. Όπως ανέλυσε ο Μαρξ στα *Grundrisse*, «μέσα στην αστική κοινωνία, γεννιούνται σχέσεις ανταλλαγής και παραγωγής που αποτελούν κυριολεκτικά νάρκες για να την ανατινάξουν σε χίλια κομμάτια. (Μια πολλαπλότητα ανταγωνιστικών μορφών της κοινωνικής οντότητας, ο ανταγωνισμός των οποίων, παρόλα αυτά, δεν μπορεί ποτέ να φτάσει σε έκρηξη μέσα από μια ήσυχη μεταμόρφωση. Από την άλλη μεριά, εάν δεν βρούμε να λανθάνουν μέσα στην κοινωνία όπως αυτή υπάρχει, τους υλικούς όρους παραγωγής και τις αντίστοιχες σχέσεις ανταλλαγής μιας αταξικής κοινωνίας, όλες οι προσπάθειες να την ανατινάξει κανείς στον αέρα θα ήταν δονκιχωτικές)»².

Η εξέγερση της νεολαίας και οι μαζικές κινητοποιήσεις τον Μάη του '68 δεν ήταν μια «δονκιχωτική» έφοδος σε ανεμόμυλους. Μέσα στην ιστορική δράση εκδηλώνονταν η απαρχή της έκρηξης των πολλών «ναρκών» μέσα στη μοντέρνα αστική κοινωνία μετά από δεκαετίες σχετικής ταξικής ειρήνης στις μητροπολιτικές χώρες. Η διεθνής διάσταση και συγχρονικότητα των συμβάντων ήταν έκφραση της στενότερης και βαθύτερης αλληλεξάρτησης των ανισομερών εθνικών μερών του όλου που είχε επιτευχθεί με την παγκόσμια συνδυασμένη ανάπτυξη μέσα στα πλαίσια του Μπρέττον Γουντς.

Αντίθετα, «δονκιχωτικές» φαντασιώσεις –αλλά χωρίς την ποιότητα της πλούσιας φαντασίας του ίδιου του Δον Κιχώτη από την Μάντσα– είναι οι αβάσιμες παρερμηνείες των γεγονότων που τους αρνούνται μια υλική βάση μέσα στην αναπαραγωγική διαδικασία του κεφαλαίου ή που τα θεωρούν σαν μια προσωρινή διαταραχή στο επίπεδο του εποικοδομήματος, σαν «έκφραση δυσφορίας μιας ανικανοποίητης γενιάς νεαρών μικροαστών και αστών», οι οποίοι, στη συνέχεια, μοιραία, ενσωματώθηκαν σε μια «εκσυγχρονισμένη, χάρη και στα δικά τους αιτήματα», ανεπτυγμένη φιλελεύθερη καπιταλιστική κοινωνία.

Ο Μάης του '68 και η Ιστορία δεν μπορούν να υποβαθμιστούν και να ευτελιστούν σε μια κοινότοπη λίστα συνθηκολογήσεων κι αποστασιών ανθρώπων μικροσκοπικού πολιτικο-ηθικού διαμετρήματος σαν τον Ντανιέλ Κον Μπεντίτ ή τον Γιό-

σκα Φίσερ. Τέτοιες ιστοριούλες διαφημίζονται κατά κόρον λόγω της πολιτικής αποσύνθεσης και του αποπροσανατολισμού που συνόδευσε την παρατεταμένη άμπωτη των επαναστατικών αγώνων από τα τέλη της δεκαετίας του '70. Οι υλικές ιστορικές δυνάμεις, όμως, που γέννησαν τον Μάη δεν έχουν εξαφανιστεί.

Παρίσι και Πράγα

Ας έρθουμε τώρα στο σημείο 2.

Ο Διακανονισμός του Μπρέττον Γουντς το 1945 θα ήταν αδύνατος χωρίς πολιτικές προϋποθέσεις: χωρίς την πολιτική συνεργασία του Κρεμλίνου με τους Αγγλο-Αμερικανούς Συμμάχους ιμπεριαλιστές για την αποκατάσταση της τάξης με το τέλος του πολέμου, ιδιαίτερα στην ερειπωμένη Ευρώπη και την αποφυγή της κοινωνικής επανάστασης, στη βάση των γεωπολιτικών γραμμών που χαραχτήκαν στις συνδιασκέψεις της Μόσχας, της Τεχεράνης, της Γιάλτας και του Πότσδαμ το 1943-45.

Στη συνέχεια, ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ των πρώην Συμμάχων δεν διατάραξε, αλλά σταθεροποίησε την μεταπολεμική διαίρεση της Ευρώπης, όπως φάνηκε στα γεγονότα του 1956 στην Ουγγαρία και την Πολωνία και την ταυτόχρονη κρίση του Σουέζ. Ο τότε Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών και κομμουνιστοφάγος Τζων Φόστερ Ντάλλες αποδέχτηκε με άρθρο του στους Νιου Γιork Τάιμς σαν θεμιτή την εισβολή των σοβιετικών τανκ στη Βουδαπέστη, ενώ την ίδια χρονιά ΕΠΑ και ΕΣΣΔ συνεργάζονταν για την «εκτόνωση» της κρίσης που προκάλεσε η αγγλο-γαλλο-σιωνιστική επιδρομή κατά της Αιγύπτου του Νάσερ.

Το 1968 η κατάσταση είχε δραματικά αλλάξει. Η κρίση του γραφειοκρατικού σταλινικού καθεστώτος στην Τσεχοσλοβακία –από τον από το φθινόπωρο του 1967 (φοιτητικό αντιγραφειοκρατικό κίνημα) τον Ιανουάριο 1968 (ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚ κι αντικατάσταση του Νοβότνυ από τον Ντούπτσεκ) ως την «Άνοιξη της Πράγας» και παραπέρα την καταστολή της με την στρατιωτική επέμβαση του Συμφώνου της Βαρσοβίας στις 21 Αυγούστου 1968– οι φοιτητικές διαδηλώσεις στη Πολωνία τον Μάρτιο του 1968 και, από την άλλη μεριά της διαιρεμένης Ευρώπης, η εξέγερση της νεολαίας και η Γενική Απεργία στην Γαλλία τον Μάιο-Ιούνιο 1968 δεν αντιπροσωπεύουν μια τυχαία σύμπτωση στον χρόνο αλλά εκδηλώνουν μια αναγκαία εσωτερική σχέση.

Καθώς ένας πυλώνας της μεταπολεμικής τάξης πραγμάτων –ο διακανονισμός στο Μπρέττον Γουντς– κατέρρευε, ο άλλος πυλώνας –η συμφωνία της Γιάλτας– αδυνατισμένος από τις δικές του αντιφάσεις, συμπαρασύρονταν επίσης.

Το 1956, η σταθεροποίηση στη Δύση βοήθησε την βίαιη «προσαρμογή» της Ανατολής στο μεταπολεμικό status quo. Το 1968, η αποσταθεροποίηση στη Δύση

συντονίζονταν με την αποσταθεροποίηση στην Ανατολή, γεγονός που θα έχει, μακροπρόθεσμα, και τις συνέπειές του στην «εξομάλυνση» μέσω των τανκ του Συμφώνου της Βαρσοβίας, λιγότερη αιματηρή από εκείνη του 1956, αλλά όχι λιγότερο βάρβαρη κι απονομιμοποιητική για το ψευτοσοσιαλιστικό καθεστώς.

Ο σταλινισμός ως το ιστορικό προϊόν της καθυστέρησης της σοσιαλιστικής επανάστασης στη Δύση αντιμετώπιζε το 1968 την επιστροφή του απωθημένου, την επικαιρότητα αυτής της επανάστασης. Ένα διεθνιστικό αντιγραφειοκρατικό, αντι-αυταρχικό πνεύμα κυριαρχούσε παντού στην επαναστατική άνοδο των κινημάτων. Όλα τα παραδοσιακά δόγματα του σταλινισμού αμφισβητούνταν. Ο κυρίαρχος ρόλος του στο διεθνές εργατικό κίνημα, στους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες, στις χώρες του (μη) «υπαρκτού σοσιαλισμού» δέχονταν οξύτατες κριτικές παντού. Η φωνή νέων και παλαιών επαναστατικών τάσεων και μειοψηφιών, ιδιαίτερα των διαφόρων ρευμάτων του τροτσκισμού και του αναρχισμού, βρίσκανε ένα δεκτικό ακροατήριο.

Ο ιστορικός ηγέτης της γερμανικής επαναστατικής νεολαίας, ο Ρούντι Ντούτσκε, σε μια διαιρεμένη χώρα στο κέντρο μιας διαιρεμένης Ευρώπης, εξαπόλυε επιθέσεις ταυτόχρονα ενάντια στον καπιταλισμό της Δύσης και το σταλινισμό της Ανατολής.

Ο Ερνέστο Τσε Γκεβάρα, ο διεθνής επαναστάτης που δολοφονήθηκε στη Βολιβία το 1967 κι έγινε η εμβληματική φιγούρα της νεολαίας του 1968 –αλλά και της σημερινής– στην ομιλία του στο Αλγέρι είχε καταγγείλει τον ρόλο της σοβιετικής γραφειοκρατίας στον Τρίτο Κόσμο και, με την σειρά του, είχε κατηγορηθεί από την σοβιετική ελίτ σαν «τροτσκιστής» τόσο για τη δράση του όσο και για την κριτική του. Η κριτική του Τσε στο σταλινισμό δεν περιορίζονταν στην συγκυριακή εξωτερική πολιτική της ΕΣΣΔ τη δεκαετία του '60, αλλά επεκτείνονταν, με τον καιρό, σε θεμελιακά ζητήματα μαρξιστικής θεωρίας. Το δείχνει, συν τοις άλλοις, το μόλις πρόσφατα εκδοθέν στην Κούβα βιβλίο του με τις καυστικές σημειώσεις του στη σοβιετική εγχειριδιακή αποστέωση του μαρξισμού και του ζωτικού κέντρου του, της μαρξιστικής κριτικής της πολιτικής οικονομίας³.

Στο Βελιγράδι, οι φοιτητές που κατέλαβαν το Πανεπιστήμιο ύψωσαν τα πορτρέτα του Μαρξ, του Λένιν και των ηγετών της Γιουγκοσλαβικής Επανάστασης και κήρυξαν τον πόλεμο στη «κόκκινη μπουρζουαζία» της «αυτοδιαχειριζόμενης» χώρας τους στο όνομα ενός γνήσιου, αντιγραφειοκρατικού σοσιαλισμού.

Στην βιομηχανικά ανεπτυγμένη Τσεχοσλοβακία, το αδιέξοδο και οι εσωτερικές διασπάσεις της άρχουσας γραφειοκρατικής ελίτ αποκαλύφθηκαν με τον οξύτερο τρόπο. Η αποσύνθεσή της σε αλληλοσυγκρουόμενες φράξιες φανέρωσε συνολικά την διαδικασία αποσύνθεσης του σταλινικού μη «υπαρκτού σοσιαλισμού» στα γραφειοκρατικά παραμορφωμένα αυτά εργατικά κράτη. Από το 1968 έγινε ήδη σαφές ότι ο γραφειοκρατικός «σοσιαλισμός σε μια μόνη χώρα» αδυνατούσε να «αυτο-μεταρρυθμιστεί» σε ένα βιώσιμο κοινωνικό σχηματισμό και να ξεπεράσει την βαθιά ριζωμένη κρίση του.

Καθώς η γραφειοκρατία αποσυντίθετο, όλα τα χρώματα κι οι αποχρώσεις του πολιτικού φάσματος εμφανίστηκαν: από την ανοιχτά φιλοκαπιταλιστική παλινρθωτική τάση κάτω από την σημαία των «μεταρρυθμίσεων της αγοράς» του Ota Sik (ένα είδος πρωτο-περεστρόικα), μέχρι τα γνήσια επαναστατικά μαρξιστικά αντι-σταλινικά ρεύματα που εκδηλώνονταν μέσα σε μερίδες του εργατικού κινήματος στην Πράγα κι αντανακλώνταν π.χ. και στο πρωτότυπο διαλεκτικό υλιστικό έργο του Karel Kosik. Πάντως, αξίζει να σημειωθεί ότι σε δημοσκόπηση που κρυφά έκανε η ΚΕ του ΚΚ Τσεχοσλοβακίας τον Αύγουστο του 1968, λίγες μέρες πριν το βίαιο τέλος της Άνοιξης της Πράγας, το 87% του λαού της χώρας τάσσονταν υπέρ του σοσιαλισμού και ενάντια σε μια παλινόρθωση του καπιταλισμού. Η εισβολή των στρατευμάτων του Συμφώνου της Βαρσοβίας στις 21 Αυγούστου 1968 δεν είχε να κάνει με την αποτροπή κάποιου παλινρθωτικού κινδύνου και, αντίθετα, τραυμάτισε και δυσφήμισε το σοσιαλισμό και τον κομμουνισμό. Στη πραγματικότητα, ήταν μια επιχείρηση αποκατάστασης της γραφειοκρατικής τάξης πραγμάτων, πριν η αναταραχή απλωθεί και στην υπόλοιπη Ανατολική Ευρώπη και την ίδια την ΕΣΣΔ. Όπως είπε τότε καθησυχαστικά και ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Ντην Ρασκ, «επρόκειτο για μια αστυνομική επιχείρηση αποκατάστασης του νόμου και της τάξεως...».

Η εισβολή «πάγωσε» την κοινωνία κάτω από μπρεζνιεβικούς όρους βαλτώματος, ενώ την ίδια στιγμή, η καταστολή στράφηκε πρώτα-πρώτα όχι ενάντια σε παλινρθωτικά στοιχεία, αλλά ενάντια σε κάθε είδους μαρξιστική αντιπολίτευση στο σταλινισμό (και στην καπιταλιστική παλινόρθωση). Η συστηματική φυσική και πολιτική εξόντωση, από τους μηχανισμούς καταστολής της σταλινικής γραφειοκρατίας, κάθε μαρξιστικής αντιπολιτευτικής δύναμης κι εναλλακτικής λύσης στην Τσεχοσλοβακία, την Πολωνία, την Ουγγαρία, την Ανατολική Γερμανία και την ίδια την Σοβιετική Ένωση ολοκλήρωσε το αδιέξοδο αυτών των μεταβατικών κοινωνιών και ενίσχυσε, μακροπρόθεσμα, τις δεξιές παλινρθωτικές τάσεις, τόσο μέσα στο καθεστώς όσο και μέσα στην αντιπολίτευση, δίνοντάς τους τελικά το προβάδισμα. Οι εξελίξεις στη Πολωνία με την «Αλληλεγγύη» και στην Σοβιετική Ένωση μετά το 1985 το έχουν αποδείξει.

Το τελευταίο καταφύγιο του σταλινισμού είναι ο ίδιος ο ιμπεριαλισμός. Όπως είδαμε, το 1956 ο σταυροφόρος του αντικομμουνισμού Ντάλλες βρήκε «θεμιτή» την εισβολή των σοβιετικών τανκ στην εξεγερμένη Βουδαπέστη. Το 1968, τα ίδια, πάνω-κάτω, είπε ο Ντην Ρασκ. Το πράσινο φως στην εισβολή στη Τσεχοσλοβακία δόθηκε από την Δύση.

Τα Έγγραφα Ντομπρύνιν (Dobrynin Papers), τα απομνημονεύματα του σοβιετικού πρεσβευτή το 1968 στο Παρίσι που δημοσιεύτηκαν μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ, φέρανε στη δημοσιότητα τις μυστικές διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις σοβιετικές αρχές, που είχαν πανικοβληθεί μπροστά στην ανεξέλεγκτη πολιτική κα-

τάσταση στη Τσεχοσλοβακία, και στο καθεστώς του Ντε Γκωλ, που είχε παραλύσει μπροστά στην επαναστατική Γενική Απεργία, μέσω του Γαλλικού ΚΚ. Η ακόμα πανίσχυρη γραφειοκρατία του ΓΚΚ και της CGT ανελάμβανε να φέρει σε σύντομο τέλος την Γενική Απεργία με τις συμφωνίες της Γκρενέλ, κερδίζοντας κάποιες μικρομεταρρυθμίσεις και αποδεχόμενη την αποκατάσταση της τάξης με την προκήρυξη πρόωρων εκλογών. Από την άλλη μεριά, η ιμπεριαλιστική Δύση αναλάμβανε να μην αντιδράσει σε ενδεχόμενη σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, σεβόμενη την τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη που θεσπίστηκε στη Γιάλτα. Έτσι, η διπλή κρίση σε Δύση κι Ανατολή εκτονώθηκε.

Η σοβιετική γραφειοκρατία, έτσι κι αλλιώς, δεν έκρυβε την εχθρότητά της για τις «ταραχές» στη Γαλλία που οφείλονταν, όπως έγραφαν τα άρθρα της εποχής στη Πράβντα (το όργανο της ΚΕ του ΚΚΣΕ), σε «μισθοφόρους από την Κατάγκα και προβοκάτορες».

Η κοινωνική επανάσταση στη Γαλλία και την Δυτική Ευρώπη αποτράπηκε. Μπλοκαρίστηκε, όμως, ταυτόχρονα, κι ο μόνος δρόμος που θα έκανε δυνατή μιαν επαναστατική αναγέννηση της μετάβασης στο σοσιαλισμό στην Ανατολή. Μακροπρόθεσμα, η μόνη εναλλακτική «διέξοδος» που άφησαν οι ενέργειες της γραφειοκρατίας ήταν το ιστορικό αδιέξοδο, η κατάρρευση από τα δεξιά και η ανοιχτή αντεπαναστατική στροφή στην καπιταλιστική παλινόρθωση. Ο Αύγουστος του 1968 στην Πράγα ήταν ο προάγγελος του Αυγούστου 1991 στη Μόσχα.

Βιετνάμ: η ιστορική στροφή

Στη διάρκεια της θύελλας του Μαΐου-Ιουνίου 1968 στη Γαλλία, στο Παρίσι λάμβαναν χώρα διαπραγματεύσεις για το Βιετνάμ. Νωρίτερα την ίδια χρονιά, η ηρωική επίθεση του Τετ των Βιετκόνγκ έφερε τις εθνικοαπελευθερωτικές δυνάμεις στη Σαϊγκόν, ακόμα και στο εσωτερικό της αμερικανικής πρεσβείας. Γινόταν εμφανές ότι ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός δεν θα μπορούσε να βγει νικητής από τον παρατεταμένο βάρβαρο πόλεμό του ενάντια στους λαούς του Βιετνάμ και της Ινδοκίνας. Άρχισε, έτσι, τη διαδικασία της λεγόμενης «βιετναμοποίησης» του πολέμου, αλλά απέτυχε οικτρά, με τελικό αποτέλεσμα, η ισχυρότερη ιμπεριαλιστική χώρα του κόσμου να υποστεί μια ταπεινωτική ήττα την Πρωτομαγιά του 1975. Η επίθεση του Τετ δεν ήταν μόνο ένα παράδειγμα που έδινε έμπνευση, εκείνη την χρονιά των θαυμάτων, σε όλους τους μαχητές κατά του ιμπεριαλισμού και του καπιταλισμού σε όλο τον κόσμο, από το Παρίσι στην Πόλη του Μεξικού και τη Νέα Υόρκη, αλλά αποτελούσε συνάμα και το πρόδρομο σημάδι της επερχόμενης πολιτικοστρατιωτικής ήττας της ηγέτιδας δύναμης του καπιταλιστικού κόσμου.

Οι περιορισμοί του σταλινισμού και του εθνικισμού, ακόμα και η μεταγενέστε-

ρη στροφή του Βιετνάμ στον κινεζικό δρόμο προς τον καπιταλισμό, δεν μπορεί να ακυρώσουν την ιστορική σημασία της αμερικανικής ήττας του 1975 που ξεπερνά εκείνη της συντριβής των γαλλικών αποικιοκρατικών στρατευμάτων στο Ντιέν Μπιέν Φου το 1953 από τους Βιετμίνχ, κάτω από την ηγεσία του ίδιου του στρατηγού Γκιαπ, νικητή δύο ιμπεριαλισμών.

Από τα τέλη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η αποικιακή επανάσταση γνώρισε μια ορμητική άνοδο, διαλύοντας τις παλιές, παρακμασμένες ευρωπαϊκές αποικιακές αυτοκρατορίες της Βρετανίας και της Γαλλίας, παρόλο που οι τελευταίες ανήκανε στο στρατόπεδο των νικητών του πολέμου. Η Αμερική αντικατέστησε την Βρετανία και την Ευρώπη σαν η αναμφισβήτητη πια ηγεμονική δύναμη της νέας καπιταλιστικής παγκόσμιας τάξης πραγμάτων και ηγεσία στον «αγώνα κατά του κομμουνισμού» και για την υποδούλωση των πρώην αποικιακών χωρών στον «Ελεύθερο Κόσμο» κάτω από νέους όρους.

Οι συμφωνίες του Μπρέττον Γουντς απαιτούσαν την συγκέντρωση των κυριότερων πόρων για την ανοικοδόμηση των μητροπολιτικών καπιταλιστικών κέντρων και για την διατήρηση του ταξικού συμβιβασμού του κοινωνικού κράτους. Για την εξυπηρέτηση αυτού του στρατηγικού στόχου εντάθηκε η υπερεκμετάλλευση της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, παρά την εμφάνιση νέων ανεξαρτήτων κρατών, με νέους μετα-αποικιακούς δεσμούς εξάρτησης και κάτω από την ιδεολογική ομπρέλα της ψυχροπολεμικής αντικομμουνιστικής, κυρίως αντισοβιετικής κι εν μέρει αντικινεζικής, εκστρατείας.

Η αποσύνθεση του κεντρικού οικοδομήματος στην Αμερική και την Ευρώπη επανένωσε τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες στις καταπιεσμένες από τον ιμπεριαλισμό χώρες με τους κοινωνικούς αγώνες στις ανεπτυγμένες καταπιεσμένες χώρες, αποδεικνύοντας, ανάμεσα σε άλλα πράγματα, και το πόσο λαθεμένες ήταν οι κυρίαρχες τον καιρό της άνθησης σε Ευρώπη και Αμερική «τριτοκοσμικές» θεωρίες της εξάρτησης που απέρριπταν τον επαναστατικό ρόλο της εργατικής τάξης στη Δύση.

Η νίκη στο Βιετνάμ δεν μπορεί να διαχωριστεί από την δραστηριότητα του ισχυρού αντιπολεμικού κινήματος στις ΕΠΑ και διεθνώς κι από την επάνοδο του φαντάσματος της κοινωνικής επανάστασης πάνω από την ευρωπαϊκή ήπειρο. Δεν είναι τυχαίο ότι η υποστήριξη στο βιετναμέζικο λαό ενάντια στην ιμπεριαλιστική επιδρομή έγινε το ενοποιό στοιχείο σε κοινές εκδηλώσεις των κινημάτων σε Γερμανία και Γαλλία με εκείνα στην Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία.

Η ήττα της Αμερικής αποκάλυπτε την αδυναμία της χώρας που αντιπροσωπεύει το υψηλότερο σημείο ιστορικής ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού να επανεγκαθιδρύσει τον ιμπεριαλιστικό έλεγχο πάνω στις καταπιεσμένες μάζες όχι μόνο της Ινδοκίνας αλλά κι όλου του «Τρίτου Κόσμου». Η Αμερική πήρε την θέση της Βρετανίας και της Γαλλίας αλλά καμιά άλλη καπιταλιστική δύναμη δεν

μπορεί να πάρει τη θέση της Αμερικής. Η ολοφάνερη παρακμή της αντιπροσωπεύει την ιστορική παρακμή του καπιταλιστικού συστήματος συνολικά. Αυτή είναι η βαθύτερη κι ακατάλυτη ρίζα του «συνδρόμου του Βιετνάμ», που επανενεργοποιήθηκε σήμερα με το φιάσκο στο Ιράκ και την αποτυχία του όλου αμερικανοκίνητου τρομοκρατικού «πολέμου κατά της τρομοκρατίας».

Οπισθοδρόμηση κι επιστροφή του Μάη 1968

Το 1968, ο ιμπεριαλισμός, η αστική εξουσία κι η γραφειοκρατική κρατική διακυβέρνηση αμφισβητήθηκαν και κλονίστηκαν παντού, αλλά δεν ανατράπηκαν. Η εργατική τάξη δεν πήρε την εξουσία. Τελικά, η επαναστατική πλημμυρίδα υποχώρησε, η τάξη αποκαταστάθηκε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και μια μακριά οπισθοχώρηση του επαναστατικού κινήματος ακολούθησε στο τελευταίο τμήμα του 20ού αιώνα.

Τρία ήταν τα σημαντικότερα φράγματα που ορθώθηκαν σαν κυματοθραύστες:

1. Οι ακόμα ισχυροί γραφειοκρατικοί κομματικοί και συνδικαλιστικοί μηχανισμοί του σταλινισμού και της σοσιαλδημοκρατίας που είχανε δέσει την ύπαρξή τους με την αστική τάξη πραγμάτων υπερασπίστηκαν αυτήν την τάξη, σε συνεργασία με τις άρχουσες τάξεις για να εκτονωθούν οι επαναστατικές κρίσεις στη Γαλλία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και τη Νότια Ευρώπη όπου μακρόχρονες δικτατορίες κατέρρευσαν.
2. Η ίδια η επαναστατική πρωτοπορία που έβγαινε από μια μακριά πολιτική απομόνωση από τις μάζες ήταν πολιτικά, θεωρητικά και οργανωτικά ανώριμη.
3. Η στροφή από το υπερσυσσωρευμένο βιομηχανικό κεφάλαιο στο χρηματιστικό κεφάλαιο και στην χρηματιστική παγκοσμιοποίηση, από τα τέλη της δεκαετίας του '70-αρχές της δεκαετίας του '80, έδωσε μια προσωρινή διέξοδο στο λιμνάζον κεφάλαιο και την κοινωνικο-οικονομική βάση για τη νεοφιλελεύθερη επίθεση στην οργανωμένη δύναμη του εργατικού κινήματος.

Από τα τρία αυτά φράγματα, τα δύο έχουν διαρραγεί:

1. Μετά το κεϊνσιανό πλαίσιο των Συμφωνιών του Μπρέττον Γουντς, κι ο δεύτερος πυλώνας της μεταπολεμικής σταθεροποίησης και διεθνούς τάξης πραγμάτων, το γεωπολιτικό πλαίσιο της Γιάλτας, κατέρρευσε οριστικά μαζί με τα σταλινικά καθεστώτα της Ανατολικής Ευρώπης, την ενδόρηξη της Σοβιετικής Ένωσης και την στροφή της Κίνας στον καπιταλιστικό δρόμο. Τα περισσότερα σταλινικά κόμματα στην Ευρώπη και διεθνώς είτε μετατράπηκαν σε περιχαρακωμένες σχέτες είτε ανακυκλώθηκαν σε διαλυόμενα νεοσοσιαλδημοκρατικά κόμματα. Η σοσιαλδημοκρατία, από την μεριά της, με πολιτική δύσκολα διακρινόμενη από εκείνη της νεοφιλελεύθερης Δε-

ξιάς, έχασε επίσης την μαζική της βάση. Όπως προέβλεψε ο Τρότσκι, η Ιστορία αποδείχτηκε πιο δυνατή από τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς⁴.

2. Μετά από μια σειρά διεθνών χρηματιστηριακών σοκ και καταρρεύσεων (1987, 1997, 2007-2008), η χρηματιστική καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση βυθίζεται τώρα στην χειρότερη κρίση του συστήματος από το κραχ του 1929. Αυτή η διαδικασία, συνδυασμένη με την αποτυχία της ιμπεριαλιστικής προσπάθειας να βρει διέξοδο με στρατιωτικά μέσα και πολέμους, αποσταθεροποιεί κοινωνικά και πολιτικά την διεθνή κατάσταση, ωθώντας τις μάζες στην πάλη τόσο στην περιφέρεια (Λατινική Αμερική, Μέση Ανατολή) όσο και στα κέντρα (ιδιαίτερα την Ευρώπη).

Ένα από τα πρώτα μαθήματα του 1968 είναι ακριβώς ότι οι παγκόσμιες τάσεις στην εποχή μας, της ολοένα αυξανόμενης διεθνούς αλληλεξάρτησης, καθορίζει, σε τελευταία ανάλυση, δηλαδή διαλεκτικά, μέσα από αντιφάσεις και διαμεσολαβήσεις, τις ποιοτικές και ποσοτικές αλλαγές στην πολιτική κατάσταση και την ταξική πάλη σε κάθε χώρα.

Προπαντός οι μεταβάσεις από μια φάση καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης σε μια άλλη, μέσα από μια περίοδο κατάρρευσης του προηγούμενου τρόπου διαμεσολάβησης των καπιταλιστικών αντιφάσεων (όπως π.χ. ήταν η μετάβαση από τα «Τριάντα Ένδοξα Έτη» του διακανονισμού του Μπρέττον Γουντς στην κατάρρευσή του), παράγει μια γενικευμένη αποσταθεροποίηση⁵, ωθώντας προς την δημιουργία προεπαναστατικών κι επαναστατικών καταστάσεων.

Βεβαίως, αυτές οι αντικειμενικές διαδικασίες δεν οδηγούν από μόνες τους σε κάποια αυτόματη λύση του ιστορικού προβλήματος που τίθεται μπροστά στην ανθρωπότητα στην εποχή μας – την μετάβαση από τον παρακμάζοντα καπιταλισμό σε μια παγκόσμια αταξική κοινωνία, τον κομμουνισμό. Αυτό το μέγιστο άλμα στην ιστορία απαιτεί και την ύψιστη θεωρητική συνείδηση της εποχής που θα συγχωνεύεται με τις μαχόμενες μάζες μέσα από την επαναστατική οργάνωση, το πρόγραμμα, την στρατηγική και την τακτική.

«Η εποχή της κοινωνικής επανάστασης στην Ευρώπη», γράφει ο Τρότσκι στα Μαθήματα του Οκτώβρη, «θα είναι μια εποχή όχι μόνο πεισματικής κι αδυσώπητης πάλης αλλά, επίσης, και σχεδιασμένων και υπολογισμένων μαχών-πολύ πιο σχεδιασμένων από ό,τι ήταν σε μας το 1917»⁶.

Μια επαναστατική κομματική ηγεσία πρωτοπόρων μαχητών που παρεμβαίνει και μαθαίνει από την ζωντανή εμπειρία στην μαζική πάλη μπορεί και πρέπει να εκπαιδευτεί όχι επαναλαμβάνοντας μηχανικά, αλλά αφομοιώνοντας διαλεκτικά τα μαθήματα προηγούμενων εμπειριών πάνω στους νόμους και τις μεθόδους της προλεταριακής επανάστασης.

Η εξαγωγή μαθημάτων από την ίδια την Οκτωβριανή Επανάσταση ήταν πολύ

μερική. Η σταλινική γραφειοκρατία διαστρέβλωσε κι έθαψε κάθε προσπάθεια να βγουν τα αναγκαία μαθήματα, ενώ στο αντισταλινικό στρατόπεδο της επαναστατικής αριστεράς, μαζί και σε ένα μεγάλο τμήμα του τροτσκιστικού κινήματος, ιδιαίτερα μετά την δολοφονία του Τρότσκυ, όταν τα μαθήματα αυτά δεν απορρίπτονταν ανοιχτά σαν «παρωχημένα» και «ρωσοκεντρικά», μετατρέπονταν σε ανιστορικές, νεκρές φόρμουλες πολιτικής αυτοδικαίωσης μιας σεχταριστικής ύπαρξης.

Η επαναστατική περίοδος του Μάη του '68, όταν δεν εγκαταλείπονταν στη λήθη, θάβονταν κάτω από τέτοιες νεκρές φόρμουλες. Ως χειραφετητική εμπειρία, ενσωματώνει μια άλυτη ακόμα αντίφαση: από τη μία μεριά, απελευθέρωσε μια ορμητική ροή θεωρητικών ερωτημάτων για την κομμουνιστική χειραφέτηση και την επαναστατική αναδιοργάνωση της μοντέρνας κοινωνίας στις πιο ανεπτυγμένες υλικές-ιστορικές συνθήκες: από την άλλη μεριά, ποτέ δεν έγινε αντικείμενο θεωρητικής επεξεργασίας, όπως σωστά επεσήμανε ο Michel Foucault⁷, αλλά απλώς ενεγράφη σε ένα ήδη δεδομένο κι απολιθωμένο «μαρξιστικό» λεξιλόγιο.

Η Γαλλία ήταν ο τόπος όπου αυτή η θεωρητική διερώτηση έφτασε στο υψηλότερο της σημείο. «Για ένα ολόκληρο μήνα, η Γαλλία σκεφτόταν», δεν δρούσε μόνο, όπως σημείωνε κείνο το καιρό ο Sylvain Zegel⁸. Οι ασταμάτητες συζητήσεις στα κατειλημμένα εργοστάσια και στις σχολές, σε κάθε χώρο πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας υπό κατάληψη από τις κινητοποιημένες μάζες, έθεταν κάτω από συλλογική εξέταση και αμφισβήτηση όλες τις κατεστημένες πρακτικές και αντιλήψεις και σχεδιάζονταν εναλλακτικοί δρόμοι, αλληλένδετοι με την προοπτική μιας καθολικής ανθρώπινης χειραφέτησης.

Γύρω από το Συμβάν του Μάη σχηματίστηκε ένας αστερισμός Γάλλων στοχαστών στις δεκαετίες του '60 και του '70 που αργότερα, στα χρόνια της αντίδρασης, διαστρεβλώθηκαν κι ονομάστηκαν παραπλανητικά και συλλήβδην «δομιστές», «μεταδομιστές» ή, ακόμα χειρότερα, «μεταμοντέρνοι» – ο Φουκώ, ο Deleuze, ο Guattari, ο Μπαντιού...

Η ετερογενής προβληματική τους εμπεριέχει την φιλοσοφική διερώτηση, όχι τις απαντήσεις, μιας θυελλώδους περιόδου επαναστατικής ανόδου που απείλησε τον όψιμο ανεπτυγμένο καπιταλισμό στην όψιμη παρακμή του. Μια επανεξέταση των μαθημάτων του 1968 δεν μπορεί να περιοριστεί στο προφανές, την επανεμφάνιση των μεθόδων επαναστατικής πάλης που ήταν γνωστές από το 1905 – την Γενική απεργία, τις καταλήψεις, τις απεργιακές επιτροπές και τις επιτροπές κατάληψης, τις σοβιετικού τύπου μορφές αυτοοργάνωσης κ.λπ. Είναι απαραίτητο να ιδωθούν κι όλα αυτά, ιδιαίτερα καθώς σήμερα ο φετιχισμός των αστικών δημοκρατικών κοινοβουλευτικών θεσμών σαγηνεύει ακόμα και την λεγόμενη άκρα αριστερά, ακόμα και τους «βετεράνους» του '68 στη Γαλλία. Είναι, όμως, ζωτικής σημασίας, να υπάρξει και μια εκ νέου κριτική μελέτη όλης αυτής της πλούσιας, ποικιλόμορφης, αντιφατικής θεωρητικής προβληματικής που οι Αγγλοσάξονες εντελώς σχηματικά ονό-

μασαν French Theory. Από μια άποψη, χρειάζεται να διασωθεί από τους σφετεριστές, τον λόγο των Νικητών και την απολογητική των μεταμοντέρνων.

Ο Μάης του '68, ακριβώς επειδή ξέσπασε μετά από μια μακριά περίοδο καπιταλιστικής επέκτασης που έθρεψε κάθε είδους αυταπάτη για ένα «απαλλαγμένο από την κρίση» καπιταλισμό ή «νεοκαπιταλισμό» κ.λπ., έθεσε στο κέντρο το ζήτημα της ασυνέχειας στην Ιστορία, την κατηγορία του Συμβάντος (événement), μια κατηγορία που έρχεται σε ρήξη με τις κατεστημένες παραδόσεις της λατρείας του βαθμιαίου και της γραμμικής ιστορικής αντίληψης των σταδίων του φιλελευθερισμού, του ρεφορμισμού και του σταλινισμού. Αυτή η ρήξη είναι εσωτερικά αλληλένδετη με το ζήτημα της εξουσίας και του Κράτους.

«Το προλεταριάτο αναπτύσσει την γνώση», έγραφε ο Φουκώ, «όπου τίθεται το ζήτημα της πάλης για εξουσία, όπου τίθενται σε διερώτηση οι τρόποι για το πώς θα μπορούσε να προκληθεί ένα συμβάν ή πώς θα ανταποκριθούμε σ' αυτό ή πώς θα το αποφύγουμε κ.λπ. Μια γνώση που δεν μπορεί καθόλου να αφομοιωθεί με την άλλη γνώση γιατί επικεντρώνεται στην εξουσία και το συμβάν»⁹.

Η συζήτηση πάνω στις εξουσιαστικές σχέσεις στην καθημερινή ζωή το 1968 δεν ήταν μια ρεφορμιστική φαντασίωση του τύπου «να αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να πάρουμε την εξουσία» που αφήνει άθικτα τα άγια των αγίων της αστικής εξουσίας, το κράτος της, όπως έγινε αργότερα, στα χρόνια της αντίδρασης, αλλά ακόμα και τώρα με το νέο κύμα ριζοσπαστικοποίησης μετά το κίνημα των Ζαπατίστας και το κίνημα κατά της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Το 1968, επανεισήγαγε, σε ένα ανώτερο επίπεδο, την συζήτηση που είχε αρχίσει και διακόπηκε απότομα στη πρώτη επαναστατική περίοδο στην Σοβιετική Ρωσία, πάνω στην αναγκαιότητα μιας Πολιτιστικής Επανάστασης, σε συνθήκες εργατικής εξουσίας και ενός «κράτους που σβήνει», για να «σβήσουν» μαζί του κι όλα τα δίκτυα εξουσιαστικών σχέσεων μέσα στο κοινωνικό σώμα και νικηθούν όλες οι τάσεις γραφειοκρατικοποίησης¹⁰.

Μια ανανέωση της θεωρητικής συζήτησης πάνω στο Συμβάν και την Εξουσία είναι ζωτικής σημασίας για τον θεωρητικό επανεξοπλισμό της επαναστατικής πρωτοπορίας σήμερα, που πολιορκείται από δεκαετίες συστηματικής κατεδάφισης των επαναστατικών προσδοκιών και από μια ιδιότυπη πολιτική θεολογία που κηρύσσει την συνέχεια ενός αιώνιου φιλελεύθερου καπιταλιστικού κόσμου.

Ένα μεγάλο μειονέκτημα της πρωτοπορίας σήμερα σε σχέση με τους εξεγερμένους του '68 είναι η ασαφοποίηση της διαχωριστικής γραμμής ανάμεσα σε μεταρρύθμιση και επανάσταση, όπως κι ανάμεσα σε αστική δημοκρατία και εργατική εξουσία, η παράκαμψη του ζητήματος του κράτους και της εξουσίας ως του κεντρικού ζητήματος της επαναστατικής πολιτικής.

Η παρατεταμένη περίοδος μιας σχετικής σταθεροποίησης μέσω της χρηματιστικής παγκοσμιοποίησης έχει πλέον διακοπεί από την νέα διεθνή χρηματιστική

θύελλα που ξέσπασε με την κατάρρευση της αγοράς επισφαλών ενυπόθηκων δανείων (sub-prime mortgage market) στις ΕΠΑ. Το αδιέξοδο στον αμερικανοκίνητο τρομοπόλεμο ήδη έχει προκαλέσει μια σειρά από καθεστωτικές κρίσεις (στις ΕΠΑ, Βρετανία, Ισπανία, Ιταλία κ.ά.). Η αλληλεπίδραση αυτών των δύο παραγόντων επαναφέρει ξανά το ζήτημα της κρατικής εξουσίας που μέχρι τώρα ασαφοποιούνταν είτε από μυθολογήματα για την εξαφάνιση του εθνικού κράτους είτε με αστικοδημοκρατικές αυταπάτες και ψευδο-λύσεις με τον σχηματισμό κεντροαριστερών κυβερνητικών σχημάτων ή «κυβερνήσεων «πληθυντικής αριστεράς» ή και «αριστερής αντι-νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης», χωρίς ρήξη της συνέχειας των αστικών κρατικών θεσμών.

Το ζήτημα του κράτους δεν μπορεί να τεθεί χωρίς να τίθεται ταυτόχρονα το ζήτημα του επαναστατικού κόμματος, του εργαστηρίου της εργατικής τάξης που επεξεργάζεται το πρόγραμμα και την πολιτική της, αναπτύσσει και συγκεντροποιεί την επαναστατική βούληση για την συντριβή των κρατικών μηχανισμών, με τους οποίους η αστική τάξη ασκεί την κυριαρχία της, και την κατάληψη της εξουσίας από την αυτό-οργανωμένη στα δικά της ταξικά όργανα εργατική τάξη.

Καθώς τα αστικό κράτος είναι πρωταρχικά ένα εθνικό κράτος μπορεί η ρήξη να αρχίζει σε εθνική κλίμακα, αλλά δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε εθνικά πλαίσια, στα όρια του αστικού κράτους. Κάτι τέτοιο θα έφερνε αργά ή γρήγορα όχι μόνο την γραφειοκρατικοποίηση, αλλά και την ιστορική παλινδρόμηση και την παλινόρθωση της αστικής κυριαρχίας, όπως δείχνει η τραγική εμπειρία των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα.

Τόσο η Οκτωβριανή Επανάσταση όσο κι ο Μάης του '68 είχαν όχι απλώς ιδεολογικό σημείο αναφοράς, αλλά και υλική πηγή και ιστορικό ορίζοντα την παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση. Ένα κόμμα της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν μπορεί να οικοδομηθεί χωρίς μια διεθνή προοπτική και οργάνωση, χωρίς να είναι μέρος της πάλης για την επαναστατική Διεθνή των εργατών και των καταπιεσμένων όλου του κόσμου.

Tout est possible! Όλα είναι δυνατά, φώναζαν τα 10 εκατομμύρια Γάλλων εργατών που κατέλαβαν τα εργοστάσια τον Μάιο-Ιούνιο 1968, επαναλαμβάνοντας ένα επαναστατικό σύνθημα της Γενικής Απεργίας του 1936. Σήμερα, επαναλαμβάνουμε κι εμείς αυτό το σύνθημα –κάλεσμα: *Όλα είναι δυνατά, κάτω από ορισμένες ιστορικές συνθήκες και γι' αυτό χρειαζόμαστε, πρώτα απ' όλα αυτό που έλειπε το 1968: ένα επαναστατικό κόμμα και μια επαναστατική Διεθνή!*

Σημειώσεις

1. Karl Marx, *Theories of Surplus-Value vol. II* Progress-Μόσχα 1975, σ. 510.
2. Karl Marx, *Grundrisse*. Βλ. Marx - Engels Collected Works vol. 28 Progress-Μόσχα 1986, σσ. 96-97.
3. Βλ. Ernesto Che Guevara, *Apuntes críticos a la Economía Política*, Αβάνα-Κούβα 2006.
4. Βλ. Λέων Τρότσκι, *Η επιθανάτια αγωνία του καπιταλισμού – το Μεταβατικό Πρόγραμμα της Τετάρτης Διεθνούς*.
5. Βλ. Savas Michael Matsas, *La mundialización como fantasma del comunismo*, Marx Ahora No 6-7, 1997/98, Αβάνα-Κούβα, σσ. 66-75.
6. Leon Trotsky, *Lessons of October*, New Park Publications 1971, σ. 60.
7. Michel Foucault, *Polémique, politique et problématisations*, Dits et Ecrits II, 1976-1988, Quarto-Gallimard 2001, σ. 1414.
8. Sylvain Zegel, *Les idées de Mai*, idées actuelles NRF Gallimard 1968, σ. 11
9. Michel Foucault, *Par-delà le bien et le mal*, Dits et Ecrits I, 1954-1975, Quarto-Gallimard 2001, σ. 1094.
10. Βλ. Σάββα Μιχαήλ, «Ο Μαρξ πέραν του Ρουσσώ», *Θέσεις* (2008), Ιανουάριος-Μάρτιος No 102, σσ. 71-90.

Εργάτες, φοιτητές, λαός μια αποτελεσματική συμμαχία, Flins (εργοστάσιο της Renault)